

OTDK-dolgozat

RÁCZ TÍMEA

BA

2013

**A könyvvizsgálati értékhatár emelés hatása az állami, vállalati és
könyvvizsgálói szférában**

Impact of increasing the limit of audit on state, business and audit sector

Kézirat lezárása: 2012. november 6.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	1
1. A könyvvizsgálat	3
1.1 A könyvvizsgálat kialakulása és funkciója.....	4
1.2 Standardok és a könyvvizsgálati alapelvek	7
1.3 A könyvvizsgálat korlátai.....	10
2. A kis és középvállalkozások könyvvizsgálata.....	14
3. Érintett elemzés	20
3.1 A könyvvizsgálat szükségessége a vállalkozások életében.....	22
3.2 Állami szerepvállalás.....	23
3.3 Elemzés a könyvvizsgálók szemszögéből	26
4. Összegzés.....	35
Irodalomjegyzék.....	37

Bevezetés

A piaci szereplők széles rétegénél jelentkezik igény arra, hogy tájékoztatást kapjanak a gazdálkodó szervezetek működéséről. A tulajdonosok ellenőrizni akarják a menedzsment munkáját, a befektetők, hitelezők információt kérnek a kockázatokról, a partnerek tájékoztatást várnak a fizetőképességről. A számviteli információs rendszer a vállalkozások vagyoni, pénzügyi jövedelmi helyzetét befolyásoló tényezők azonosítását, mérését és bemutatását látja el, így alkalmas arra, hogy a gazdálkodók érdekhözói körének tájékoztatást nyújtson. Az érdekhözói kör mindenképpen megbízható információkat akar, ezért igényt tart egy külső szakértő által végrehajtott ellenőrzésre. Ennek a feladatnak az ellátására alakult ki a könyvvizsgálat, amely elvégzi a számviteli információs rendszer vizsgálatát és hitelesítését. A könyvvizsgálat szerepe az ellenőrzés, a tulajdonosok mellett más piaci szereplők érdekének a védelme, s ezzel a piacgazdaság fontos szereplőjévé válik.

Nagy felelősséggel járó funkciója és jelenlegi helyzetében bekövetkező jelentős változás miatt választottam a könyvvizsgálatot kutatásom alapjául. A pénzügyi kimutatások ellenőrzésére nem minden piaci szereplő kötelezett, csak a vállalkozások azon része, amelyek megfelelnek a méretre és működésük formájára vonatkozó feltételeknek. A méretet meghatározó kritériumokat a 2012-es évben jelentősen megváltoztatják, amely komoly hatásokat generál nem csak a könyvvizsgálók körében, hanem az érintett vállalatokéban is. Dolgozatom célja így a kötelező könyvvizsgálati értékhatár módosításának hatásvizsgálata. Vagyis arra a fő kérdésre keresem a választ, hogy az értékhatár emelése milyen hatást gyakorol az érintett gazdasági szereplőkre, a vállalatokra, az államra és a könyvvizsgálókra.

A dolgozat három logikai részekre osztható. Az első fejezetben bemutatom a könyvvizsgálat társadalomban betöltött szerepét, felvázolva kialakulásának okait, kiemelve a Magyarországi történelmi fejlődését. A történelmi áttekintés mellett szükséges témám vonatkozásában a jelenlegi szabályok tárgyalása is, melyek standardok formájában határozzák meg a könyvvizsgálat rendjét. A könyvvizsgálati tevékenység korlátokkal is rendelkezik, amelyek tárgyalása szintén fontos, hiszen meghatározzák milyen mértékű ellenőrzés várható el a könyvvizsgálóktól.

A következő nagyobb logikai egység a kis és középvállalatokkal foglalkozik, hiszen az értékhatár emeléssel jelentős részük nem lesz tovább kötelezve arra, hogy beszámolóját könyvvizsgáló által hitelesítse. E logikai egységben szükséges áttekintetni, hogy könyvvizsgálatuk tekintetében milyen speciális jellemzőkkel rendelkeznek, melynek jelentősége a következő logikai egységben bontakozik ki.

Az utolsó nagy logikai egységben az értékhatár változás által érintett szereplők, a vállalatok, az állam és a könyvvizsgálók szempontját vizsgálom meg, úgynevezett érintett elemzés keretében. Bemutatom az értékhatár emeléssel kapcsolatos várható következményeket. Először a vállalatok szempontjából vizsgálom meg, hogy miért szükséges ezen szolgáltatás számukra, milyen szerepe van az ellenőrzésnek életükben. Másodszor az állami szféra tekintetében megvizsgálom, milyen előzmények vezettek el az érintett állami intézkedések meghozataláig, milyen eredménye várható az értékhatár emelésének az államháztartásra nézve. Harmadszor pedig a könyvvizsgálók szempontjából tekintem át, milyen új kihívásokkal kell szembenéznie a könyvvizsgáló szakmának. A dolgozat végén saját elemzésen keresztül szemléltetem a törvényi változás várható következményeit a könyvvizsgáló társaságokra nézve. A dolgozat módszertanát tekintve leíró jellegű, alapvetően szakirodalom áttekintésére támaszkodom, melyet saját példákkal és elemzésekkel egészítetek ki.

1. A könyvvizsgálat

Az első fejezetben bemutatom *a könyvvizsgálat társadalomban betöltött szerepét*, és kitérek rá, hogyan hatott a pénzügyi válság annak megítélésére.

A könyvvizsgálat alapvető célja növelni a beszámolók iránti bizalmat az érdekhözök körében. Ebből következik, hogy a könyvvizsgálat felelőssége megállapítani, hogy a vizsgált vállalkozás pénzügyi kimutatásai a számviteli alapelveknek megfelelően készültek-e el, ezzel biztosítva a megbízható és valós kép bemutatását. A teljes ellenőrzéshez hozzátartozik annak a környezetnek a vizsgálata, amelyben a gazdálkodó szervezet a tevékenységét folytatja, beleértve az adórendszert és az ágazati jellemzőket. Fontos tisztázni, hogy a könyvvizsgálónak nem feladata megállapítani, hogy a beszámoló mentes minden hibától, csupán arról kell meggyőződnie, hogy tartalmaz-e lényeges hibás állítást, amely jelentősen befolyásolhatná az érdekelteket a döntéshozatalban (Bíró és társai 2003).

A könyvvizsgálói munka végeredményeként a könyvvizsgáló *a beszámólóról alkotott véleményét* jelentésbe foglalja, melyet a gazdálkodóknak a beszámolóhoz csatolva kötelességük közzétenni. A könyvvizsgálónak minősítés nélküli véleményt (úgynevezett tiszta záradékot) kell kibocsátania, ha arra a következtetésre jut, hogy a beszámólót minden lényeges szempontból a vonatkozó keretelveknek megfelelően állították össze. Amennyiben ez nem teljesül, úgy a könyvvizsgálónak minősítenie kell a véleményt a következők figyelembevételével. Korlátozott véleményt kell kiadnia, ha elegendő és megfelelő bizonyítékot gyűjtött és arra a következtetésre jut, hogy a hibás állítások önmagukban vagy összességükben lényegesek, de a beszámolóra nézve nem átfogó hatásúak. Korlátozott véleményt kell kiadni akkor is, ha nem gyűjtött elegendő és megfelelő bizonyítékot, de arra jut, hogy a fel nem tárt esetleges hibás állítások beszámolóra gyakorolt hatásai lényegesek lehetnek, de nem átfogóak. A könyvvizsgálónak ellenvéleményt kell megfogalmaznia, ha elegendő és megfelelő bizonyítékot gyűjtött össze és arra a következtetésre jut, hogy a hibás állítások önmagukban vagy összességükben lényegesek és egyben átfogó hatásúak. Az utolsó típusú jelentés a véleménynyilvánítás visszautasítása. Ilyen jelentést kell kiadni a könyvvizsgálónak, ha nem képes elegendő és megfelelő bizonyítékot szerezni és arra a következtetésre jut, hogy a fel nem tárt esetleges hibás állítások hatásai lényegesek és egyben átfogóak lehetnek. Ha a könyvvizsgáló azzal a rendkívül ritkán előforduló körülménnyel találkozott, hogy bár megfelelő és elegendő bizonyítékot gyűjtött, azonban a bizonytalanságok esetleges kölcsönhatása és a beszámolóra gyakorolt lehetséges kumulatív hatásuk miatt nem

lehetséges véleményt alkotnia, akkor is a véleménynyilvánítás elutasítását tartalmazó jelentést kell kibocsátania (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

A könyvvizsgálat nem csak a gazdasági szervezet tulajdonosainak érdekét szolgálja, hanem ezen túlmenően a társadalom javát is azáltal, hogy a pénzügyi folyamatokról információkat szolgáltat, így csökkentve a csőd és egyéb gazdálkodási vészhelyzetek kialakulásának kockázatát (Bíró és társai 2006). Emiatt a számvitelről szóló törvény rendelkezik arról, hogy minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozó által elkészített (egyszerűsített) éves beszámolóra vonatkozóan kötelező a könyvvizsgálat. Jelenleg azon vállalkozások mentesülnek a könyvvizsgálat alól, amelyek megfelelnek a következő feltételeknek: nettó árbevétele az üzleti évet megelőző két év átlagában nem haladta meg a 200 millió forintos értékhatárt és átlagos foglalkoztatotti létszáma az üzleti évet megelőző két év átlagában nem haladta meg az 50 főt (2000. évi C tv.). Mindez a 2012-es évtől van érvényben, ugyanis a kormányzat adminisztrációs terheket és bürokráciát csökkentő csomagja keretében a nettó árbevételre vonatkozó értékhatárt felemelte (2008-2011-ig 100 millió Ft volt). Dolgozatom központi témáját ezen törvényi szabályozás változása szolgáltatja.

1.1 A könyvvizsgálat kialakulása és funkciója

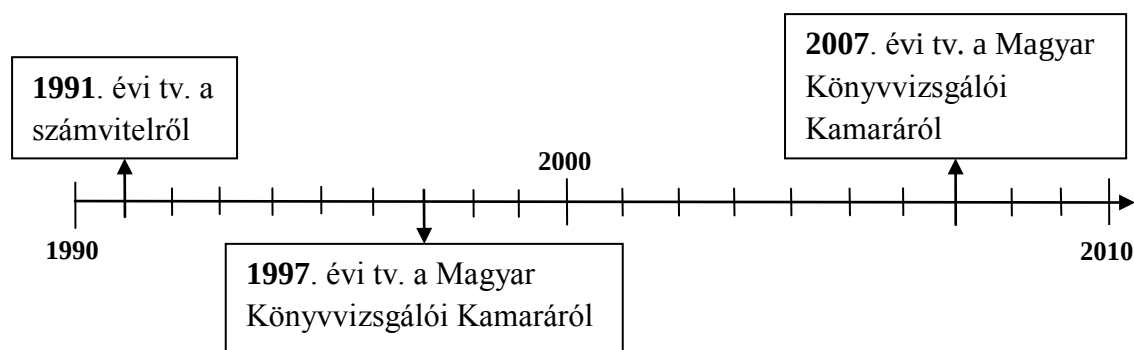
Ebben az alfejezetben először ismertetem *a magyarországi könyvvizsgálat történetének útját*. A könyvvizsgálat kialakulásához vezető első lépés a vezetési és tulajdonosi funkciók szétválása volt. A 19. század elején az angol gazdaságban merült fel elsőként az igény az állami felügyelet helyett az ügyvezetőktől független autonóm ellenőrzésre. A tulajdonosok olyan szakembereket bíztak meg a beszámolók vizsgálatával, akik anyagilag függetlenek és nekik tartoznak beszámolási kötelezettséggel. 1870-ben Németországban is független szerv lépett az állami ellenőrzés helyébe, amely lényegesen eltért az angol mintától (Bíró és társai 2006).

A magyarországi könyvvizsgálatot jelentős német hatás jellemzi. Intézményi kialakulása, közel ötévi előkészítés után a 1930. évi V. a korlátolt felelősségű társaságokról és csendes társaságokról szóló törvény hatályba lépésével valósult meg. A törvény még csak meghatározott körben írta elő a Felügyelőbizottság ellenőrzését a vállalkozás felett, illetve lehetőséget adott, hogy ezt a feladatot könyvvizsgáló lássa el. Ennek következményeként jött létre a Hites Könyvvizsgálók Egyesülete, amely az igazságügyminiszter felügyelete alatt működött. A II. világháborút követő rendszerváltozások után az államosításokkal megszűntek a magánkézben lévő gazdasági társaságok és vele együtt a könyvvizsgálók mozgástere. Az

állami szektor és vállalatainak ellenőrzését maga az állam látta el központilag, így a Hites Könyvvizsgálók Egyesülete is megszűnt 1950-ben. Az 1980-as évek második felére felgyorsult az államszocialista gazdasági irányítás bomlása és a reformtörekvések. A piacgazdaság kialakulásával egyértelművé vált a könyvvizsgáló szakmai létjogosultsága, így 1987. október 1-jén megalakult a Magyar Könyvvizsgálók Egyesülete. Az ezt követő 1988. évi VI. a gazdasági társaságokról szóló törvény már meghatározta a vállalkozások azon körét, ahol kötelező volt a könyvvizsgáló alkalmazása (Borbás 2008).

1991-ben a Magyar Könyvvizsgálók Egyesülete Magyar Könyvvizsgálói Kamara néven folytatta tevékenységét. Az 1991. évi XVIII. a számvitelről szóló törvény részletesen szabályozta a könyvvizsgálói feladatokat és a velük szemben támasztott követelményeket (1. ábra). Ezt követően az 1997. évi a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról szóló törvény megteremtette a tevékenység szervezeti kereteit, amelynek törekvése igazodni a nemzetközi feltételekhez. Ehhez szükséges volt azon fejlesztési programra, amellyel a több évtizedes lemaradást igyekeztek behozni. Megkezdtek a könyvvizsgálói standardok kidolgozását és megalkották a minőségellenőrzési rendszert. A parlament elfogadta a 2007. évi LXXV. törvényt a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről és a könyvvizsgálati közfelügyeletről, mely számos újítást hozott elődjéhez képest. Ez a törvény többszöri módosításokkal ma is hatályban van (Borbás 2008, Bíró és társai 2006).

1. ábra A könyvvizsgálat törvényi szabályozásának alakulása Magyarországon a rendszerváltástól napjainkig

Forrás: Borbás 2008-as munkája alapján saját szerkesztés

A következőkben rátérek a *könyvvizsgálat céljára, funkciójára*. A számviteli információs rendszer folyamatos információszolgáltatása lehetővé teszi a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzet alakulásának nyomon követését egy cég életében. Az év végi beszámolók közzétételével ezek az információk minden érdekelt számára rendelkezésre állnak. Azonban a tulajdonosok, befektetők és hitelezők nem bíznak meg feltétlenül az adatok

valódiságában és hitelességében. Szükségesnek tartják, hogy egy független szakértő is megvizsgálja a beszámoló valódiságát. A külső szakértők iránti igény vezetett el a könyvvizsgálói intézményrendszer kialakulásához. Továbbá elterjedéséhez hozzájárultak a következők is (Bíró és társai 2003):

- A gazdasági szervezetek nagyságának és tevékenységének növekedése és egyre bonyolultabbá válása.
- A vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzet elemzéséhez szükséges szakértelemmel a döntéshozók nem feltétlenül rendelkeznek.
- A döntések meghozatalához elengedhetetlen a szubjektivitástól mentes, független szakértői vélemény.
- A közzétételi kötelezettség miatt is elengedhetetlen, hogy lényeges hibáktól mentes beszámoló kerüljön nyilvánosságra.

A könyvvizsgálat társadalmi szerepének köszönhetően erős igény mutatkozik nemzetközi szintű alapelvek megfogalmazására. A könyvvizsgálóknak az egész világon célja, hogy olyan szintű munkavégzésre legyenek képesek, amely nem csak a valós bemutatást biztosítja, hanem a különböző országok beszámolóinak összehasonlíthatóságát is. A világgpiaci folyamatoknak köszönhetően olyan vállalkozások jöttek létre, amelyek tevékenysége nem csak országhatárokon, hanem kontinenseken is átnyúlik. A tőzsdei cégek érdekhözói az egész világon jelen vannak és kiemelten fontos számukra, hogy a pénzügyi kimutatásokat a megfelelő módon tudják értelmezni. Ezért olyan lényeges a nemzetközi standardok megalkotása, melyekről bővebben a következő alfejezetben fogok szólni (Bíró és társai 2006).

A könyvvizsgálóknak lehetőségük van a szakmai önkormányzatra, melynek keretei között önállóan intézkedhetnek. A Magyar Könyvvizsgálói Kamara feladatai közé tartozik, hogy kialakítsa, módosítsa és közreadja a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardokat és azokat hozzáigazítsa a nemzetközi standardokhoz, megteremtse a harmonizációt. Ezen túlmenően megszervezi és irányítja a könyvvizsgálati munka *minőségellenőrzését*. A magas színvonalú munkavégzéshez elengedhetetlen az ellenőrzés, amely által nő a beszámoló információinak hitelessége és a könyvvizsgálat hatékonyságába, létjogosultságába vetett hite (Bíró és társai 2006). A 2007. évi LXXV. törvény tartalmazza az Európai Tanács 2006/43/EK irányelvét, mely kimondja, hogy az ellenőrzésnek a könyvvizsgálóktól és a könyvvizsgáló cégektől függetlennek kell lennie. Ez alapján a hazai gyakorlatban létrejött közfelügyeleti

rendszerben bizonyos jogkörök részben kikerültek a Könyvvizsgálói Kamara kezéből és az állami irányítású Könyvvizsgálói Közfelügyeleti Bizottsághoz kerültek (Miklós 2012).

A minőségellenőrzéssel kapcsolatban fontosnak tartom megjegyezni azokat az információkat, amelyet a kötelező szakmai gyakorlatom során szereztem. A minőségellenőrzés során a hangsúly nem a tartalmi elemek helyességének ellenőrzésén van, hanem azon a formai ellenőrzésen, amely azt vizsgálja, hogy a könyvvizsgáló ténylegesen elvégezte azt a munkát, amelyet a záradék kiadása előtt kötelessége megtenni a megfelelő bizonyosság megszerzéséhez. Emellett elvégezte a kellő dokumentálást is, amellyel egy esetleges peres eljárás során bizonyítani tudja, hogy a standardoknak megfelelően járt el.

1.2 Standardok és a könyvvizsgálati alapelvek

Ahogy korábban már szó volt róla, a könyvvizsgálat magas szinten történő művelése globálisan megfogalmazott elvárás. Ezért van szükség a munkafolyamatok standardok útján történő fejlődésére. A *Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokat* a Nemzetközi Könyvvizsgálati Bizottság dolgozta ki. Céljuk a globalizáció okozta igényeknek megfelelni a beszámolók összehasonlíthatóságának megteremtésével. Ennek feltétele, hogy a beszámolókat egységes standardok szerint készítsék el és egységes követelmények szerint végezzék el könyvvizsgálatukat. A Magyar Könyvvizsgálói Kamara 1997-ben a nemzetközi standardok adaptálása mellett döntött, amely mellett szükség volt annak tartalmi kiegészítésére a hazai sajátosságoknak megfelelően. A Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok nem állnak a hazai jogrendszerek felett, de törekednek azok beépítésére a jogalkotás folyamatába, amely lényegében meg is történt. A teljes egyezőség megvalósítása nem lehetséges, mivel minden országnak megvannak a saját jellemzői. Így a Nemzeti Könyvvizsgálati Standardokat – amelyeket a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok és a magyar gyakorlat jellemzői együtt alkotnak – kötelező alkalmazni a könyvvizsgálat során. A nemzetközi standardok nem csak kötelezően alkalmazandó utasításokat tartalmaznak, amelyeket törvényként kell kezelni, hanem olyan iránymutatásokat, amelyek erős igényt támasztanak a könyvvizsgálókkal szemben annak betartására. Mindezen túlmenően a gyakorlatban felmerült problémák kezelésére időnként megjelennek Nemzetközi Könyvvizsgálati Állásfoglalások, amelyek segítenek az értelmezésben és a gyakorlati alkalmazás kivitelezésében. A standardok alkalmazása segíti, és egyben védi is a könyvvizsgálót, hiszen a mindenre kiterjedő dokumentálás biztosítékul szolgál, hogy a könyvvizsgálati munkát megfelelően látta el. A nemzetközi standardok keretet képeznek a

munkavégzéshez és egységesítik is azt, így megvalósítják az összehasonlíthatóságot, amely által ugyanazokból az adatokból ugyanazok a következtetések vonhatóak le (Bíró és társai 2006).

A könyvvizsgálati standardokból, illetve az etikai szabályzatokból kitűnik, hogy a könyvvizsgálatnak milyen *általános alapelveknek* kell megfelelnie. Ezek az alapelvek a következők: függetlenség, etikai alapelvek (tisztesség, tárgyilagosság, szakmai kompetencia, megfelelő gondosság, titoktartás, hivatáshoz méltó magatartás), könyvvizsgálati standardok betartása és a szakmai szkepticizmus. A következőkben ezeket fogom részletesebben tárgyalni. A megbízhatóság egyik alappillére a *függetlenség*, amely azt jelenti, hogy a könyvvizsgálatot részrehajlás nélkül kell elvégezni. Ez egy olyan alapelv, amely a könyvvizsgálók etikai kódexében is jelentős szerephez jut. A munkafolyamat során kerülni kell minden olyan helyzetet, amely a függőség kialakulásához vezethet. Ennek megfelelően a könyvvizsgálónak több feltételnek is eleget kell tennie, mielőtt elvállalja a gazdasági szervezet könyvvizsgálatát. A könyvvizsgáló nem független ha (Bíró és társai 2006):

- Üzleti, tulajdonosi részesedéssel rendelkezik a megbízó társaságban.
- Tisztségviselő egy olyan társaságban, amelynek pénzügyi érdekeltsége van a vizsgált társaságban.
- Olyan társaságban van érdekeltsége, melynek közös érdekeltsége, befektetése van ügyfelével.
- Az ügyfél és a könyvvizsgáló között hitelezői, kezességi kapcsolat van.
- A könyvvizsgálónak vagy hozzátartozójának nem lehet tulajdonosi részesedése olyan társaságban, amely üzleti vagy egyéb kapcsolatban áll a megbízó társasággal, vagy az ügyfél lát el könyvvizsgálói tevékenységet.

Ezen túlmenően kerülnie kell az anyagi függőség kialakulását, amely nagy nyomást helyezhet a könyvvizsgálóra, hogy jelentésében tiszta záradékot bocsásson ki. Ennek megfelelően a könyvvizsgáló társaság könyvvizsgálatából származó árbevételének legfeljebb 50%-a származhat egy ügyfélről. Továbbá megbízójától kizárólag a szerződésben rögzített díjat veheti fel, amelyet a megbízó legfőbb döntést hozó szerve határozott meg.

A függetlenség elvébe beletartozik az összeférhetetlenség követelményeinek a vizsgálata. Ennek eredményeképpen a könyvvizsgáló nem fogadhatja el a megbízást, ha a következő esetek állnak fenn vele kapcsolatban (Bíró és társai 2006):

- A vizsgált társaság tulajdonosa, igazgatóságának és felügyelőbizottságának tagja, ügyvezetője, alkalmazottja vagy az volt a megbízás elfogadását megelőző három évben.
- Tulajdonosi részesedéssel rendelkezett vagy üzleti kapcsolatban állt a társasággal az elmúlt három évben.
- A megbízó olyan költségvetési szerv, ahol az előző három éven belül alkalmazott volt.
- A megbízó önkormányzatnál tisztségviselő.
- A könyvvizsgálónak vagy hozzátartozójának üzleti, érdekeltségi kapcsolata van a megbízó társaságnál.
- Az ügyféllel és érdekeltségi körével üzleti kapcsolatban áll.
- A könyvvizsgáló hozzátartozója és a könyvvizsgáló társaság vezető tisztségviselőjének hozzátartozója nem lehet hitelezői viszonyban a könyvvizsgált társasággal, illetve vezető tisztségviselőjével.
- A megbízást megelőző három évben átalakuláskor a vagyonmérleg-tervezetet illetve végleges vagyonmérleget hitelesítette.
- A könyvvizsgáló társaság bármely tagja vezető tisztségviselő a megbízónál.
- Konszolidációs körbe tartozó vállalkozás esetén nem fogadhatja el a megbízást a saját konszolidációs körbe tartozó vállalkozásánál.

A függetlenség biztosítása, illetve az összeférhetetlenség elkerülése érdekében a könyvvizsgáló társaságnak be kell tartania a következőket. A könyvvizsgáló nem vállalhatja el ugyanazon időszakra egy vállalkozás könyvvézetését és könyvvizsgálatát. Emellett három évig nem vállalhatja el a könyvvizsgálatot annál a cégnél, aki nála végzett könyvvizsgálatot (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

A következőkben az *etikai alapelveket* tárgyalom, melyek közül az első a tisztesség, azt követeli meg a könyvvizsgálóktól, hogy tevékenységük során hivatásukhoz méltóan képviseljék szakmájukat. A tárgyilagosság alapelve kimondja, hogy a könyvvizsgálónak munkája során objektíven, előítéletektől mentesen kell eljárnia és csak megalapozott információkra és a megszerzett bizonyítékokra támaszkodhat. A következő etikai alapelv a szakmai kompetencia és a megfelelő gondosság, amely szerint a könyvvizsgálónak olyan szintű szakmai tapasztalattal és hozzáértéssel kell rendelkeznie, amely lehetővé teszi a színvonalas munkavégzést. A felek közötti bizalom kialakulásában kiemelt szerepet játszik a titoktartás, amely azt jelenti, hogy a megszerzett információkat bizalmasan kell kezelni. A könyvvizsgáló a bíróság és másik könyvvizsgáló előtt is köteles eleget tenni titoktartási

kötelezettségének, amely alól csak az ügyfél írásbeli nyilatkozatával kaphat felmentést. Az utolsó etikai alapelv a hivatáshoz méltó magatartás, mely alapján a könyvvizsgálónak tevékenysége ellátása során meg kell felelnie a szakma jó hírének (Bíró és társai 2006).

A könyvvizsgálói vélemény kialakításához a könyvvizsgálónak *be kell tartania a szakmai standardokat*. A standardok megkövetelik azokat az eljárásokat, amelyek biztosítják, hogy a könyvvizsgáló munkája során a megfelelő hozzáértéssel és alaposággal járt el. Emellett a részletes dokumentáció megadja az elvégzett feladatok ellenőrizhetőségét, ezáltal pedig a könyvvizsgáló bizonyítani tudja, hogy megfelel a standardok által előírt követelményeknek (Bíró és társai 2003).

Az utolsó alapelv *a szakmai szkepticizmus*. Ez azt az óvatosságot jelenti, miszerint a könyvvizsgáló számol azzal, hogy a beszámoló tartalmazhat hibákat. Ez nem jelent gyanakvást, de a könyvvizsgálónak bizonyítékot kell szereznie az adatok hitelességéről (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

Az alfejezetben tárgyalt alapelveknek jelentős szerep jut a könyvvizsgálók iránti bizalom megteremtésében. Ennek ellenére a 2008-as válság kapcsán felmerült a könyvvizsgálók függetlenségének és a kiadott jelentések megbízhatóságának megkérdőjelezése, amely megteremti a következő alfejezet alapját.

1.3 A könyvvizsgálat korlátai

Ebben az alfejezetben láthatjuk, milyen korlátokba ütközhet a könyvvizsgáló a gazdálkodó szervezetek ellenőrzésekor és a pénzügyi válság során milyen új kihívások jelentkeztek a könyvvizsgálói szakma előtt.

A gazdasági válsággal meggyengült a könyvvizsgálók iránti bizalom, mivel az általuk kiadott jelentésekből nem látszottak a vállalatok működési kockázatai. A könyvvizsgálat figyelmeztető, a veszélyekre felhívó funkciója látszólag nem működött. Az Európai Bizottság kiadott egy Zöld könyvet a „Könyvvizsgálati politika: a válság tanulságai” címmel, amelynek célja, hogy alaposabb vizsgálatnak vessék alá a könyvvizsgálat szerepét a pénzügyi piacok szabályozási reformja keretében. A megbízható könyvvizsgálat elengedhetetlen az általános bizalom visszaállításához a piacon, ezért fontos annak vizsgálata, hogy a jelenlegi jogszabályok megfelelőek és alkalmasak-e ennek a célnak a betöltésére. Ennek érdekében több problémát vetettek fel, amelyekhez javaslatokat tettek. Emellett több mint harminc kérdést fogalmaztak meg, amelyekre válaszokat vártak minden érdekelt részéről (Európai Bizottság 2010).

Ahogy a Zöld könyvben is megemlítik, a könyv elkészítésére az egyik ok a pénzügyi válság hatására a könyvvizsgálatba vetett *bizalom meggyengülése*. Ugyanakkor azt is elismerik a Zöld könyvben, hogy nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a könyvvizsgálók nem a vonatkozó szabályoknak megfelelően jártak el. Ebből az következik, hogy a meglévő szabályozás igényel módosítást. Ennek ellenére a könyvvizsgálók részéről a következőket olvashatjuk: „Önkritikusan be kell azonban vallanunk, hogy bizonyos esetekben valóban nem hívtuk fel időben a figyelmet a banki mérlegekben rejlő kockázatokra, a szabályozásban meglévő hibákra; nem voltunk elég hangosak az eladósodás fokát, a saját tőke hiányát, az ügyletek bonyolultságát és átláthatatlanságát észlelve; nem mertünk kellően bátrak lenni a minősített jelentések kiadásakor. A megbízóink által vállalt túlzott kockázatok így összefüggésbe hozhatók a rugalmas és hatástalan ellenőrzési és kockázatkezelési mechanizmusainkkal” (Lukács 2011-2012, 129. o.). Ebből is látszik, hogy elengedhetetlen a könyvvizsgálói munka fejlődése, hogy megfeleljen az új kihívásoknak. A piaci szereplőknek érthetőbb információkra van szüksége, azok bővítése az elvégzett eljárásokkal és munkával elősegítheti a bizalom növekedését. A könyvvizsgálók legfőbb célja a *minőség növelése* kell legyen, ez azonban komoly nehézségbe ütközik, hiszen a könyvvizsgálót kötelezi a titoktartás, amely elengedhetetlen a bizalom kialakulásához. Ezért csak olyan információkat tehet közzé, amelyet a megbízó is szerepeltetni kíván a pénzügyi beszámolóiban (Lukács 2011-2012).

A Zöld könyv javaslatai elsősorban a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók¹ könyvvizsgálatát érinti, amelyet jellemzően a legnagyobb könyvvizsgáló társaságok végeznek, így ezen intézkedéseket egyes források egyenesen a Big Four² elleni támadásként értelmezik. Az Unió Zöld könyv felveti azt a problémát, amely az előző fejezetben bemutatott összeférhetetlenséget érinti, nevezetesen hogy a *könyvvizsgálók egyéb nem könyvvizsgálói szolgáltatásai* – könyvelés, adótanácsadás, jogi és értékelési szolgáltatások – sértik ezt az alapelvet. A probléma megoldásának eredménye az említett szolgáltatások nyújtásának tilalma lehet. A másik megfogalmazott probléma felvetés a *hosszú ideje tartó kapcsolatok* a megbízó és megbízott között, amely túl nagy elvárásokat helyezett a könyvvizsgáló jelentéseinek tartalmára a megbízó társaság részéről és rontotta a szakmai szkepticizmus érvényesülését. Emiatt a Zöld könyv javasolja a kötelező rotáció bevezetését a

1 az a gazdálkodó, amelynek átruházható értékpapírjait az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták, valamint minden olyan gazdálkodó, amelyet jogszabály közérdeklődésre számot tartónak minősít. (2007. évi LXXV. tv.)

2 A négy legnagyobb könyvvizsgáló cég: PricewaterhouseCoopers, KPMG, Deloitte és Ernst&Young (Jéki 2008)

nagyobb gazdálkodók könyvvizsgálóinál, amely a Bizottság szerint növelné a bizalmat a könyvvizsgálat iránt. Az ellenvélemények a hosszú távú kapcsolatból következő előnyök elvesztésére hívják fel a figyelmet, amely növekvő költségekkel és csökkenő minőséggel jár. A következő felvetés a közös könyvvizsgálat bevezetése, amelyet eddig csak Franciaországban alkalmaztak. A javasolt előírás szerint az együttes ellenőrzést végző két cég közül az egyik ne Big Four cég legyen, amelytől a piaci koncentráció csökkenését várják. A megírtakra az Európai Könyvvizsgálói Szövetség is reagált és hangot adott aggodalmának, miszerint a szabályozások jelentős korlátokat és növekvő költségeket eredményeznek, amellyel nem látják arányosnak a várható intézkedések előnyeit (Fekete 2011).

A kisebb gazdálkodó szervezetek könyvvizsgálatát jellemzően kis és középvállalkozó könyvvizsgálók látják el, akik a nagy verseny miatt nyomott áron dolgoznak. Ezzel szemben a nagy cégek könyvvizsgálói között *nagy koncentráció* tapasztalható, amely komoly rendszerszintű kockázatot hordoz magában, hiszen csökkenti a piaci versenyt és növeli a bizalmatlanságot. A kisebb társaságok komoly nehézségekbe ütköznek a piacra lépéskor, sok esetben szerződésben kötik ki a Big Four cégek megbízását. Közhasznú szervezetek és közbeszerzések pályázatainál lehetőséget kell nyújtani a kisebb könyvvizsgáló cégeknek az indulásra. Tájékoztatni kell a vállalkozásokat a kis és közepes méretű könyvvizsgáló társaságok előnyeiről: gyakoribb személyes megbeszélések, kisebb fluktuáció, amely segíti a bizalom kiépítését és növeli a hatékonyságot (Lukács 2011-2012).

A Zöld könyv külön említést tesz a kis és középvállalkozások helyzetéről. Ezen vállalkozások a könyvvizsgálatban az *adminisztratív terhek* egyik forrását látják, emiatt célszerű számukra az egyedi környezet biztosítása. Az elképzelés megvalósítására három alternatívát is felsorolnak. Az első szerint esetükben el lehet tekinteni a jog szerinti könyvvizsgálattól. A második lehetőség, hogy az igényeikhez igazított könyvvizsgálatot biztosítanak számukra. A harmadik változat szerint megengednék számukra bizonyos óvintézkedések mellett, hogy könyvvizsgálóik egyéb nem könyvvizsgálói szolgáltatásokat is nyújthassanak számukra (Európai Bizottság 2011).

Lukács nem ért egyet azzal az elképzeléssel, hogy a kis és középvállalkozások könyvvizsgálatánál egyszerűsített eljárások alkalmazhatóak, mivel az ő esetükben is ugyanazoknak az elveknek kell megfelelni és ez csak megzavarná a piaci szereplők megítélését. A hatékonysági szempontokat figyelembe véve azonban bizonyos esetekben elképzelhetőnek tartja a standardok arányos alkalmazásának lehetőségét (Lukács 2011-2012).

A beszámoló részeként a vállalkozásoknak kötelességük közzétenni a *kiegészítő mellékletet* is, amelynek célja a számszaki részek magyarázata, értelmezése. Tartalmaznia kell

azokat az információkat, amelyeket a számviteli törvény előír, illetve amely szükséges a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzet megbízható és valós bemutatásához. A beszámoló részeként a könyvvizsgálók feladata a kiegészítő melléklet ellenőrzése is. Vizsgálniuk kell, hogy a vezetés elvégezte a szükséges elemzéseket a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetről, annak jövőt érintő kérdéseiről, továbbá vizsgálnia kell, hogy azok összhangban állnak a beszámoló többi részével, valamint teljes körűen tartalmazzák a szükséges adatokat, információkat. A társaság partnerei számára a kiegészítő melléklet hasznos információkat szolgáltat a másik fél stabil anyagi hátteréről, fizetőképességéről (Bíró és társai 2006).

Mégis a szakmai gyakorlatot biztosító szervezetnél több nyilvános beszámolót megvizsgálva arra a megállapításra jutottam, hogy a vállalkozások inkább igyekeznek a lehető legkisebb szintre szorítani a kiegészítő melléklet információtartalmát, nehogy a versenytársak olyan információkra tegyenek szert belőle, amely előnyhöz juttatja őket. Könnyen belátható hogy ez alapján erős érdekellentét feszül a beszámolót készítők és felhasználók között az információ mennyiségére vonatkozóan. Különösen a kis és középvállalkozásokra igaz, hogy igyekeznek a törvény által tételesen előírt tételekre szorítani a beszámoló tartalmát.

2. A kis és középvállalkozások könyvvizsgálata

Mivel a vállalkozások közül a kisebb gazdálkodó egységeket érinti a kötelező könyvvizsgálati értékhatár emelése, ezért a fejezetben a kis és középvállalkozások speciális könyvvizsgálói jellemzőit tekintem át. A magyar gazdaságra jellemző a kis és középvállalkozások magas számaránya, emiatt a könyvvizsgálati munka nagy része is hozzájuk kapcsolódik. A vállalkozás mérete jelentősen befolyásolja a könyvvizsgálati munkafolyamatot és az ezzel kapcsolatos kockázatokat, amelynek következtében szükséges a tevékenység szervezését és a feltételek biztosítását ezen *minőségi jellemzőkhöz* igazítani. Elegendő lehet egy egyszerűsített eljárási forma alkalmazása, azonban nem szabad megfelelkezni a könyvvizsgálat céljáról, az egyszerűsítés a minőség rovására nem mehet (Bíró és társai 2003).

Fontos meghatározni, hogy könyvvizsgálati szempontból mit tekinthetünk kis és középvállalkozásnak. „Kis és középvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek összes foglalkoztatotti létszáma 250 főnél kevesebb, és éves nettó árbevétele legfeljebb 50 millió eurónak megfelelő forintösszeg, vagy mérlegfőösszeg legfeljebb 43 millió eurónak megfelelő forintösszeg (1. táblázat).

1. táblázat Kis és középvállalkozások minőségi jellemzői

	Éves nettó árbevétel (euró)	Mérlegfőösszeg (euró)	Foglalkoztatotti létszám (fő)
Középvállalkozás	50 millió	43 millió	250
Kisvállalkozás	10 millió	10 millió	50
Mikrovállalkozás	2 millió	2 millió	10

Forrás: A 2004. évi XXIV. törvény alapján saját szerkesztés

Kisvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb, és éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 millió eurónak megfelelő forintösszeg. Mikrovállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek összes foglalkoztatotti létszáma 10 főnél kevesebb, és éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 millió eurónak megfelelő forintösszeg. Nem minősül kis és középvállalkozásnak az a vállalkozás, amelyben az állam vagy az önkormányzat közvetlen vagy közvetett tulajdonosi részesedése – tőke vagy szavazati joga alapján – külön-külön vagy együttesen meghaladja a 25%-ot” (2004. évi XXXIV. tv.). Megállapítható, hogy e *definíció* megfelel az európai unió által is használt definíciónak, így a dolgozat egészében ezt a fogalmat veszem alapul, amikor a kis és középvállalkozások kifejezést használom.

A kis és középvállalkozásokra nem készültek különálló standardok. A Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok által megfogalmazott alapelvek minden gazdálkodóra kötelezően érvényesek, függetlenül annak formájától, méretétől, tevékenységétől. A nemzetközi standardok ugyanolyan kötelező erejűek a kisvállalkozásokra is, azonban a Nemzetközi Könyvvizsgálati Bizottság elismeri, hogy ezen vállalkozások speciális jellemzőiből adódóan, könyvvizsgálatuk is speciális megfontolásokat igényel. Korábban megjelent egy állásfoglalás a kisvállalkozások könyvvizsgálatának speciális szempontjai néven, amelyet azonban hatályon kívül helyeztek és beépítésre került a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok megfelelő részeibe. A következőkben bemutatom, milyen speciális szempontokat kell figyelembe venni a kis és középvállalkozások könyvvizsgálatánál a már említett standardok alapján, amely tartalmazza a kisebb gazdálkodó egységekre jellemző szempontokat is. Legelőször is fontos meghatározni, hogy pontosan mit ért a standard *kisebb gazdálkodó egységeken*. Ehhez több minőségi jellemzőt is meghatároz, úgy mint (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010):

- Tulajdonosok és vezetés néhány személyben való koncentrálása.
- Egyszerű ügyletek.
- Egyszerű nyilvántartás-vezetés.
- Kevés üzletág és kevés termék az üzletágakon belül.
- Kevés belső kontroll.
- Kevés, a kontrollok széles köréért felelősséggel rendelkező vezetői szint.
- Kevés munkatárs, közülük sokan széles feladatkörrel.

A felsorolt tulajdonságok nem teljes körűek, valamint nem feltétlenül kell teljesülni valamennyi jellemzőnek, hogy alkalmazni lehessen a gazdálkodó egységre a speciális szempontokat. Ezek kidolgozásakor elsősorban a tőzsdén nem jegyzett cégeket vették alapul, azonban előfordulhat – ha a fentebb említett szempontok közül több is helytálló az adott vállalkozásra –, hogy alkalmazható rájuk a kisebb gazdálkodó egységekre jellemző könyvvizsgálat.

A kisebb gazdálkodó egységekre jellemző, hogy a *tulajdonosi és vezetői funkciók* nem válnak szét egymástól, akár egyetlen személyben is koncentrálódhat (2. táblázat). A tulajdonos-vezető hozzáállása nagyon fontos abból a szempontból, hogy a könyvvizsgáló megismerhesse a társaságot. A könyvvizsgálónak ilyen esetekben könnyebb az ismeretszerzés interjúkkal, mert a kevesebb vezetői szint miatt kialakult kevésbé formális kommunikáció nem igényli a részletes dokumentációt. A legnagyobb ellenőrzési nehézséget a hiányos

bizonylatok jelentik, amikor nem áll rendelkezésre a teljes információtömeg a beszámoló állításainak igazolására, illetve lehetnek olyan hiányzó adatok, melyek jelentősen befolyásolják a döntéshozatalt (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

2. táblázat Kisebb gazdálkodó egységekre jellemző könyvvizsgálat

Minőségi jellemzők	Kisebb gazdálkodó egység jellemzői	Könyvvizsgálói feladat
Tulajdonosi és vezetői szintek száma	A kevés vezetői szint miatt nincs szükség részletes dokumentációra	Ismeretszerzés interjúkkal, számviteli becslések elvégzése a tulajdonos-vezetővel
Finanszírozási feltételek	Nehezebben állnak rendelkezésre	A finanszírozás megvitatása a vezetéssel, szükség lehet komfort levélre
Üzleti tevékenység összetettsége	Egyszerű ügyletek miatt egyszerű nyilvántartás vezetés	Áttekintés jobban alapul interjúkra, azonban a kevés bizonyíték miatt indokolt lehet minősített vélemény kiadása
Kontrollok megléte	Kevés belső kontroll, mely növeli a kockázatot	Alapvető vizsgálati eljárások alkalmazása, mint az adatok tesztelése és elemző eljárások

Forrás: A Könyvvizsgálói Standardok alapján saját szerkesztés.

A kisebb gazdálkodó egységek hátránya, hogy nehezebben állnak rendelkezésre a tevékenységekhez szükséges *finanszírozási feltételek*. Sok esetben a gazdálkodó nem készít vizsgálatot arról, hogy fennállnak-e a vállalkozás folytatásához szükséges feltételek, ezért ezt a könyvvizsgálónak kell a vezetéssel együtt elvégeznie, amelyet abban az esetben fogadhat el biztosítékként, ha van elegendő bizonyíték, amely nem mond ellent a vizsgálatot végző véleményének. Előfordulhat, hogy a vállalkozás folytatásához elengedhetetlen a tulajdonos-vezető anyagi támogatása, ebben az esetben írásbeli nyilatkozatot kell kérni tőle (komfort levél), amelyben kötelezettséget vállal, hogy szükség esetén biztosítja a továbbműködéshez elengedhetetlen anyagi feltételeket (Bíró és társai 2003).

Jellemző a kisebb vállalkozásokra, hogy *üzleti tevékenységük* kevésbé összetett, ezért egyszerűbb a megismerése. Valószínűleg a vezetés nem rendelkezik írásos vagy részletesen kidolgozott számviteli politikával és szabályzatokkal, de ez nem jelenti azt, hogy nem képes megfelelő információt, becsléseket nyújtani. Hátrány lehet, ha nem állnak rendelkezésre éven belüli adatok, ilyen esetekben csak becsléseket lehet végezni és interjúkat készíteni. Az egyszerű ügyletek miatt előfordulhat, hogy nincs szükség szakértőkre a becslések elvégzéséhez, a tulajdonosokkal erről folytatott beszélgetések segítenek ezt megítélni. Erősen törekednek az egyszerűsítésre a számviteli rendszer keretein belül. Ezekkel a jellemzőkkel

rendelkező társaságoknál csak olyan jelentéseket készítenek, amelyek meglétét törvény írja elő (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

Mivel nem rendelkeznek különálló felügyelettel, nagyobb lehetőség van a *kontrollok* felülírására. A kevés vagy sok esetben egyetlen személyből álló vezetés önmagában nem jelenti a kontrollok teljes hiányát, de növeli a kockázatot a csalások elkövetésére. Ez indokolhatja olyan alapvető vizsgálati eljárások lefolytatását, mint az adatok tesztelése, illetve alapvető elemző eljárások. Feltétezhető hogy a kisebb gazdálkodó egységek kontrollja gyakran a folyamatban való személyes részvétellel valósul meg. Belső folyamatok hiányossága miatt figyelembe kell venni azt a lehetőséget, hogy nem sikerül minden hibát feltárni. Emiatt a kis és középvállalkozások záradéka gyakran tartalmazhat korlátozást, megjegyzést vagy a vélemény elutasítását (Bíró és társai 2003).

Sokszor külső könyvviteli szolgáltatást nyújtó szervezetet bíznak meg a társaság könyveinek vezetésével illetve a beszámoló elkészítésével, azonban ez nem menti fel a vezetést az azokra vonatkozó felelőssége alól. Gyakran előfordul, hogy nincs megfelelő számú számviteli képzettséggel rendelkező ember, amely jelentős többletfeladatokat ró a könyvvizsgálóra. Emiatt fontos a könyvvizsgáló feladatának és felelősségének pontos megnevezése a félreértések elkerülése érdekében. A fentiekhez hozzáfűzve fontos kérdésnek tartom a *felelősség tisztázását* a megbízás feltételeinek megbeszélésekor. Ahogy korábban már megfogalmazásra került, a könyvvizsgáló felelőssége hogy ellenőrizze a pénzügyi kimutatások a számviteli törvény előírásai szerint készültek, és megbízható és valós képet nyújt a vállalkozás gazdasági, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről. Emellett a vezetés felelőssége marad, hogy a beszámolót a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelveknek megfelelően készítse el (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

A beszámoló vizsgálatkor rögzíteni kell a *lényegességi küszöbértéket*, amelyet minden esetben a cég egyedi jellemzői alapján a könyvvizsgáló számít ki. Ez meghatározza, milyen tételeket kér vizsgálatra, illetve milyen véleményt mond a könyvvizsgáló. A küszöbértéket külön meg kell határozni a beszámoló egészére, illetve az egyes mérlegsorokra is. A hitelesség alátámasztására megfelelő számú bizonyítékot kell gyűjteni. Nem lehetséges megvizsgálni minden tételt, de erre nincs is szükség. Olyan nagyságú mintát kell venni, amely mellett biztonságosan levonható következtetéseket lehet tenni a sokaságra. Nagy cégek esetében segítséget nyújtanak a statisztikai alapú mintavételi módszerek, azonban a kis tételszám miatt kis és középvállalkozásoknál ez nem működik. Az egyszerűbb és nem statisztika eljárások célravezetőbbek, mint a mintavételi eljárások alkalmazása. Ilyenek a szűrőpróbaszerű választás, amikor minden tétel egyenlő eséllyel kerül a mintába és a

meghatározott szempontok szerinti választás, amikor a kockázat vagy valamilyen más tényező alapján választja ki a tételeket a könyvvizsgáló (Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2010).

A könyvvizsgálónak a *zárási feladatok* során a következőkre kell figyelemmel lennie: egyenlegközlés, ügyvédi levél³ kérése, bankszámla egyeztetés, pénzzel való visszaélés, leltár ellenőrzése. Az első a vevői követelések visszaigazoltatása, amely egyike a legfontosabb feladatoknak. A kapcsolt vállalkozásokkal szembeni egyeztetés is része az ellenőrzésnek, értékétől függetlenül. Rendszerint az ügyvédtől bekért levél az eszköze a vállalat peres ügyeinek a megismerésére, azonban a kisebb gazdálkodók jellemzően nem alkalmaznak állandó ügyvédet. Ilyen esetben a vezetőtől kell nyilatkozatot kérni a jogi ügyekre vonatkozóan is. A banki egyenlegközlők bekérése minden vállalkozásnál ugyanolyan fontos, a mérettől függetlenül, mert belőlük a könyvvizsgáló megismerheti a bankkal fennálló egyéb hitelszerződéseket, megállapodásokat, garanciákat és egyéb információkat. A kisvállalkozásoknál kritikus terület a pénztár valódiságának ellenőrzése. Sok tulajdonos használja a pénztárat arra, hogy adózatlan jövedelmet vonjon ki a cégből, ezért itt különösen nagy csalási kockázattal kell szembenézni (Bíró és társai 2003).

Az utolsó említett zárási feladat a *készletek ellenőrzése*, amelyre a könyvvizsgálat során érdemes kitüntetett figyelmet fordítani. A készletek az egyik legjelentősebb területe a beszámolónak, ahol nagy a csalási kockázat. Ezeknek a csalásoknak a felderítése ugyanis utólag igen nehéz, tehát könnyű elkövetni, de nehéz feltárni. Több oka is lehet annak, hogy a vezetés ehhez az eszközhöz nyúl, ezek közül a legjellemzőbbek az alábbiak (Ámon 2012):

- **Hitelszerződések:** A hitel és kölcsönszerződéseknek lehetnek olyan kikötései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatároznak egy elvárt minimumszintet a készletek értékével kapcsolatban. A bankok gyakran támasztanak olyan elvárásokat a cégekkel szemben, amelyek bizonyos mutatókhoz kötik a hitel folyósításának feltételeit. A gazdasági recesszió időszakában a vállalkozások nem engedhetik meg, hogy hiteleiket korábban felmondják, ám ez a kis és középvállalkozásokra a gazdasági helyzet alakulásától függetlenül igaz. Ezért a vezetés könnyen arra a döntésre juthat, hogy bármilyen áron meg kell tartani a hitelszerződés feltételeit.
- **A vezetés prémiumcéljai:** Amennyiben a vezetés prémiuma feltételekhez kötött, érdemes megvizsgálni ezeket a követelményeket, hogy a könyvvizsgáló számára

³ A vállalkozás peres ügyletei jelentős kockázatokat jelentenek a beszámolóra nézve, ezért a könyvvizsgálónak célszerű ezekről írásos formában tájékoztatást kérnie a gazdálkodó szervezet jogi képviselőjétől.

világossá váljon, hogy a vezetésnek milyen érdekei vannak a beszámolóval kapcsolatban.

- Eredménymenedzsment: A cégek megpróbálhatják az eredményt beállítani a megfelelő szintre. Ha az eredmény „átmentése” a cél a következő évre, akkor úgy a készletek záró értékének növelésével automatikusan csökkentik a következő évi ELÁBÉ-t.

A leltározás ellenőrzése tehát elengedhetetlen mind a mennyiségi felvétel, mind az értékbeli meghatározás során, hiszen ezek könnyen manipulálhatóak. Az a módszer, amely szerint a készletértéket leltározás alapján állapítják meg nem zárt, így könnyen előfordulhat, hogy nem felel meg a megbízható és valós képnek. Ha a cég rendelkezik valamilyen készletnyilvántartó programmal, akkor ez a lehetőség számára nem elérhető. Ennek ellenére a törvény nem írja elő bizonyos árbevétel vagy készletérték felett az ilyen jellegű program kötelező használatát.

Összefoglalva a fejezetben áttekintettük a kis és középvállalkozások sajátosságait, különös tekintettel azokra, amelyek a könyvvizsgálatukat érintik. Láthattuk milyen kockázatot jelentenek az ellenőrzés szempontjából, milyen jellemzőkre kell kiemelten odafigyelni. Az utolsó fejezetben arra keresem a választ, milyen hatással van működésükre az ellenőrzés és annak eltörlése milyen következményekkel jár.

3. Érintettek elemzése

A kis és középvállalkozások kiemelt szerepe és nehéz helyzete miatt régóta fókuszban van a kérdés, hogyan lehetne segíteni működésüket. Több tanulmány⁴ foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy milyen gátjai vannak a kis és középvállalkozások növekedésének, milyen intézkedések segítenék őket. Számos felmérés készült, mely megállapítja, hogy a legnagyobb kötelezettségek az *adminisztrációs terhek*⁵, a jogszabályok bonyolultsága, a magas adóterhek. A Deloitte 2010-es tanulmánya egyenesen a könyvvizetést nevezi meg, mint a vállalkozásokat sújtó legnagyobb terhet (HÉTFA 2010a). Ez vezethetett oda, hogy az adminisztrációt csökkentő program egyik intézkedése a kötelező könyvvizsgálati értékhatár emelését célozza meg. A nettó árbevételre vonatkozó 100 millió forintos értékhatár 200 millió forintra emelésével több, mint 17 000 vállalkozás mentesülését várják a könyvvizsgálat alól a 2012-es évben. 2014-ben további emeléssel 300 millió forintra változik ez az érték, amellyel további 7000 vállalkozással nőne azoknak a köre, akikre nem vonatkozik a könyvvizsgálati kötelezettség (MKVK 2011a). Ezek az értékhatárok már egy jóval alacsonyabb szintet jelentenek a kezdeti elképzelésekhez képest, amely az Uniós ajánlásokat tekintette irányadónak. Az Európai Unió ajánlása könyvvizsgálati értékhatárra 7,3 millió euró, azaz közel 2 milliárd forint. A Magyar Könyvvizsgálói Kamara azonban a strukturális eltérések miatt alacsonyabb szintet tart indokoltnak hazánkban, szem előtt tartva azokat az előnyöket, amelyeket a későbbiekben bemutatott Opten Kft. által készített tanulmány (2011) taglal.

A könyvvizsgálati értékhatárok emelése szembesítette a könyvviteli és könyvvizsgálói szolgáltatókat tevékenységük megítélésének alacsony színvonaláról. „A jogszabályi változások ötletadói, leghatározottabb képviselői nem a jogszabályalkotók, hanem a vállalkozások voltak” (Kiss 2012 81. o.). Fontos ezen ténnyel szembenézni és ezt szem előtt tartva keresni a megoldásokat, hogy változtatni lehessen a szemléleten. Nem lehet meggyőzni az érdekelteket a könyvvizsgálat szükségességéről, ha a könyvvizsgálók érdekeire, nehéz helyzetére kerül a hangsúly. Empátiára és együttműködő készségre van szükség, hogy belegondolva a gazdálkodó szervezetek nézőpontjába megtalálhatóak legyenek azok az

⁴ Budapest Intézet: Adminisztratív terhek elemzése, Vállalati interjúk tapasztalatainak összefoglalása; Hétfa Kutatóintézet: Az adminisztratív terhek Magyarországon

⁵ Adminisztratív költségek azok a költségek, amelyek a jogszabályi kötelezettségek betartásával kapcsolatosak. Egy részüket a vállalkozások akkor is elvégeznék, ha nem írná elő jogszabály. Adminisztratív terhek tehát azok a vállalkozás tevékenységével kapcsolatos költségek, amelyeket a jogszabályoknak való megfelelés érdekében végeznek el. (HÉTFA 2010b)

előnyök, amelyeket számukra nyújthat a könyvvizsgálat. Azokkal a szempontokkal kell érvelni a könyvvizsgálat létjogosultsága mellett, amelyek a vállalkozói szférát érintik. Amíg a fejlett piacgazdaságban a magukról nem megfelelő mennyiségű és minőségű információt közlő vállalkozások a piaci mechanizmusoknak köszönhetően gazdasági hátrányt szenvednek, addig Magyarországon a piac működése nem elég fejlett ehhez az automatikus kiválasztódáshoz. Ez felveti az *egyszerűsítések szükségességét*, amely azonban információvesztést okoz, így nem felel meg a minőségi követelményeknek. Indokolt olyan esetekben is könyvvizsgálói jelentések kibocsátását kötelezővé tenni, amelyek hatással vannak a számviteli információs szolgáltatás minőségére⁶ (Kiss 2012).

Kutatómunkámat folytatva az alábbi megállapításokra jutottam az értékhatár emeléssel kapcsolatban. A vállalkozások nehéz helyzete miatt felmerült az igény az adminisztrációs terhek csökkentésére. A gazdálkodó szervezetek igyekeznek lefaragni a felesleges tehernek érzett kötelezettségekből, amelyek közé a kötelező könyvvizsgálatot is sorolják. Megkérdőjelezzik, hogy a jelenlegi formában eleget tesz-e a piaci szereplők elvárásainak ezen szolgáltatás vagy szükség van-e rá a jelenleg kiterjesztett formában. Magyarországon is kiemelt cél a kis és középvállalkozások adminisztrációs terheinek egyszerűsítése, amelyet részben a kötelező könyvvizsgáló értékhatár emelésével kívánnak megoldani. Mindebből kirajzolódik az a kép, hogy a társadalom nem tartja szükségesnek azt a külső ellenőrzést, amelyet a könyvvizsgáló nyújt. Nem bíznak abban, hogy hozzáadott értéket ad a vállalkozásnak, vagy nem elégedettek azzal a kockázati szinttel, amely mellett a könyvvizsgáló képes azt állítani, hogy a pénzügyi kimutatások megfelelnek a megbízható és valós képnek. A bizalom elvesztése részben visszavezethető arra, hogy a pénzügyi válsággal *megkérdőjeleződött könyvvizsgáló funkciók* megfelelő szinten történő működése, amelyet az első fejezetben részletesen tárgyalok.

Megoldásként javaslatra került a könyvvizsgáló kötelezettség kiterjesztése az állami intézmények, alapítványok, támogatásban részesülők, hitelfelvevők részére (MKVK 2011b). Nézetem szerint ezek a javaslatok nem oldják meg a problémát. Ha a kiindulópont az adminisztrációs tehernek tartott könyvvizsgálat eltörlése volt, akkor annak más címszóval, más néven való bevezetése nem jelent megoldást. Többen hangsúlyozták, hogy a vállalkozások érdeke is az ellenőrzés, ám úgy tűnik, a vállalatok nem ezt tapasztalják, vagy a gazdasági recesszió miatt komoly költségcsökkentő intézkedések meghozatalára

⁶ Ilyen eset a beszámoló formájának megválasztása, az elszámolások módszerének megválasztása, a jegyzett tőkét módosító ügyletek.

kényszerülnek. Mindebből az tűnik ki, hogy a gazdasági szereplők *nélkülözhetőknek ítélik meg a könyvvizsgálói tevékenységet*.

Az előző bekezdésben foglaltak némileg ellentmondanak saját vizsgálatomnak, amelyet egy adott könyvvizsgáló társaság szemszögéből folytattam le és a kapcsolódó alfejezetben részletesebben is bemutatok. Az alapján a vállalkozások igenis felismerik a könyvvizsgálat adta előnyöket és ezért nem is kívánnak lemondani róla, még akkor sem, ha a törvény lehetőséget ad erre. Számomra ez azt jelenti, hogy a megfelelő minőségű könyvvizsgálatot a vállalkozások is értékelik és igényt tartanak arra a felhalmozott tudásra, amelyet a könyvvizsgálók birtokolnak. Az első fejezetben már említettem Lukács tanulmányát, véleményem szerint az abból vett idézet jól szemlélteti a könyvvizsgálat nélkülözhetetlenségét. „Alapvetően össztársadalmi érdek az ellenőrzöttség magas szinten tartása a kisebb gazdálkodó egységek esetében is, mert önkéntes jogkövetésre ösztönöz, és erősíti az ellenőrzöttség tudatát. Egy külső könyvvizsgáló jelenléte az egyik legfőbb visszatartó erő a visszaélések, csalások (fiktív számlák befogadása, bevétel eltitkolása, színlelt szerződések) elkövetése ellen, hozzájárul a gazdaság kifehéritéséhez, a költségvetési bevételek befolyásához, garantálja a mérlegtételek leltári alátámasztottságát, hozzájárul a vállalkozás adózási – számviteli – vagyongazdálkodási színvonalának emeléséhez” (Lukács 2011-2012, 133. o.).

A továbbiakban arra törekszem, hogy bemutassam a három érintett fél – a vállalkozások, az állam és a könyvvizsgálat – szempontjából az értékhatár emelés következményeit. A vállalkozásokkal kezdem a sort, mivel a jogszabály módosítással jelentős részükhöz saját belátására lesz bízva, hogy alkalmaz-e könyvvizsgálót. Ebből következik, hogy nagy részben függ tőlük, mekkora lesz a végső hatása a vonatkozó törvény módosításának. Ezután az állam nézőpontjának bemutatásával folytatom, majd az utolsó alfejezetben a könyvvizsgálók helyzetét mérem fel nagyban támaszkodva saját elemzéseimre.

3.1 A könyvvizsgálat szükségessége a vállalkozások életében

Miután több forrást tanulmányoztam a kötelező könyvvizsgálati értékhatár emelésével kapcsolatban, arra a megállapításra jutottam, hogy habár sok szó esik a vállalkozásokról, nagyon kevés helyen lehet olvasni nyilatkozatokat tőlük ez ügyben. Úgy vélem fontos lenne megkérdezni nem csak azon vállalkozásokat, akik tehernek érzik a könyvvizsgálatot, hanem azokat is, akik úgy döntenek, hogy akkor is alkalmaznak könyvvizsgálót, ha a törvény nem kötelezi őket erre.

Mivel a vizsgált téma a kis és középvállalkozásokat érinti, ezért érdemes megjegyezni, hogy miért van kiemelt szerepük a gazdasági életben. A vállalkozások 98%-a belesik a kis és középvállalkozások kategóriájába, mely intézmények foglalkoztatják a munkavállalók 70%-át, ezért nem lehet kérdéses a társadalomban betöltött szerepük. Nehéz helyzetük, mely részben az adminisztrációs terhekből fakad, régóta tanulmányok alapjait szolgáltatja és a pénzügyi válsággal lehetőségeik még jobban beszűkültek. Jellegükből fakadóan súlyosabban érinti őket a *gazdasági recesszió* és nehezebben állnak talpra, mint a több lábon álló nagyvállalatok. Külső forrásokhoz jutásuk is nehezebbé vált, mely működésük folytatásához is elengedhetetlen, ezért olyan költségcsökkentő intézkedések meghozatalára kényszerülnek, amelyek felvetik a törvényi megfeleléség kérdését. Könyvvizsgálók egyöntetű véleménye szerint munkájuk segített abban, hogy enyhüljön a nyomás, amely könyvelőkre, adótanácsadókra egyaránt nehezedett az adatok manipulálására vonatkozóan és visszatartó erőt jelentett a vezetők számára. Az adminisztrációs költségek csökkentésével éppen ezt a visszatartó erőt iktatják ki az életükből. A feleslegesnek ítélt terhek csökkentésétől várják a gazdálkodók levegőhöz jutását és a gazdasági növekedés beindulását. Kérdés hogy a kötelező könyvvizsgálat eltörlése a vállalkozók nagy részénél meghozza-e a várt eredményt. Az emeléssel kevesebb alkalom lesz a vállalkozások ellenőrzésére, *megszűnik a külső fék*, amely visszatartja őket a tisztességtelen magatartástól. A hatósági ellenőrzések a bejelentett vállalkozásokra koncentrálnak, pedig a be nem jelentett cégek bevonásával az ellenőrzésbe, jóval nagyobb eredményt lehetne elérni. A könyvvizsgáló ugyan nem tudja teljes mértékben garantálni az adókapcsolatok rendbe tételét, de a lényeges hibáktól mentességet igen. A kis és középvállalkozások életében a könyvvizsgálók egyfajta tanácsadó szerepet is betöltenek, amelyre továbbra is szükségük van, ezért történhet meg, hogy a törvényi változások ellenére is megbízzák a könyvvizsgálót a beszámoló ellenőrzésével. Mégis lehetnek olyan gazdálkodók, akik élni kívánnak a költségcsökkentés ezen módjával. A megoldáshoz szükség van a szereplők összefogására és az együttgondolkodásra (Hegedűs 2012).

3.2 Állami szerepvállalás

Bemutatom azon állami intézkedés motivációit, amelyek a kötelező könyvvizsgálati értékhatár emelését eredményezték, ezen kívül kitérek a várható hatásokra is.

Az intézkedések kiindulópontja a vállalkozások *versenyképességének javítása*. Több felmérés eredménye alapján az egyik legnagyobb gát a nehezen érthető, és túlszabályozott eljárások, amelyek felesleges adminisztratív terheket okoznak a vállalkozások

mindennapjaiba. A versenyképesség javítása érdekében megtenni kívánt intézkedések között van a könyvvizsgálati értékhatár módosítása, a párhuzamos hatósági eljárások megszüntetése, az eljárások és adminisztrációs munkák egyszerűsítése és hatékonyabbá tétele. A vállalkozói szférát sújtó bürokratikus költségek nemzetközi összehasonlításban is kiugróan magasak hazánkban. Nemzetközi felmérések alapján az Európai Unió 27 tagországának átlagában a GDP 3,8%-ra becsülik az adminisztratív terheket, amíg Magyarországon 10,5%-ra (2800 milliárd forint), amelyből 3,1% (800 milliárd forint) a vállalatoknak felesleges teher. Ezek mind a vállalatok működését akadályozzák, legfőképpen a kisvállalkozóké, akik a költségek miatt versenyhátrányba kerülnek a nagyobb szervezetekkel szemben. A kisebb cégek számára a könyvvizsgálat is beletartozik a szükségtelen jogszabályi előírások közé, mivel nem igénylik, vagy nem bíznak a szolgáltatás minőségében. A 2005 és 2009 között lefolytatott adóhatósági ellenőrzések elemzése során arra jutottak, hogy az előző értékhatár emelés – amely 2008-ban 50 millió helyett 100 millió forintban határozta meg a kötelező könyvvizsgálat határát – következményeként nem romlott a társaságok adómorálja. A könyvvizsgálati záradék nem jelent biztosítékot a költségvetési kapcsolatok megfelelőségével kapcsolatban az adóhatóságnak és az államnak, így az *adóellenőrzést nem helyettesíti*, valamint a bankok is más kockázati modelleket alkalmaznak hitelezési eljárásuk során. Ezek után megkérdőjelezhető a könyvvizsgálat társadalmi hasznossága. Nem várható, hogy azon vállalatoknál, akik a továbbiakban nem kívánják igénybe venni a könyvvizsgálatot, ennek hatására a törvényes működés határait feszegetve, azt átlépve folytatnák tevékenységüket, ezáltal csökkentve az állami adóbevételeket. Így azon cégeknél, ahol a könyvvizsgálatnak nem tapasztalták az előnyét, teljes mértékben adminisztrációs tehercsökkenésnek tekinthető annak megszűnése. Ahol az adóelkerülés a cél, ott eddig sem alkalmaztak könyvvizsgálót a törvényi előírás ellenére, ezért az értékhatár emelésének ilyen szempontból nem lesz hatása. A 2014-es végső emelés 60 százalékkal csökkenti a könyvvizsgálói piacot, ha minden 300 millió forint alatti nettó árbevételű vállalkozás lemond a könyvvizsgálói szolgáltatásról. Feltételezhető, hogy ez nem következik be, és a valós csökkenés ennél mérsékeltebb lesz. A piac tisztulása és a valódi értékkel rendelkező könyvvizsgálat felértékelődése várható az emeléstől. Korábban többen panaszkodtak a *könyvvizsgáló szakma hígulására*, amely rontott az értéken és lefelé nyomta az árakat. A jövőben viszont lehetőség lesz rá, hogy a valódi értéket kínáló könyvvizsgálók elkérjék munkájukért annak árát (Csernenszky és Szepesi 2011).

Meglátásom szerint kétséges, hogy az adott körülmények között a megbízott könyvvizsgálók magasabb árat tudnának elkérni a költségcsökkentő politikát folytató

vállalkozásoktól. A csökkenő könyvvizsgálati megbízás valószínűsíthető, hogy csökkenteni fogja a megmaradó könyvvizsgáló társaságok számát, de ez nem jelenti, hogy az egy könyvvizsgálóra jutó vállalkozások száma nőni fog és így az árszínvonal növekedést eredményez. A 2008-as értékhatár emelés után kevés idő volt a következmények nyomon követésére, mert a 2009-es válság bekövetkezése jelentősen érinti az adatokat, így nem lehet megállapítani, hogy az értékhatár változása milyen hatást fejt ki. A könyvvizsgálat valóban nem váltja ki az adóellenőrzést, ez nem is célja, de elismerik, hogy a könyvvizsgált társaságokra jellemzőbb a rendezett könyvvezetés, amely pedig az adókapcsolatok alapja. A figyelmet azon szervezetek felé kell fordítani, akik nem törekednek a törvényes feltételek betartására, nem pedig azokra, akiknél az esetleges adóhiány nem szándékolt hibákból ered.

2011 márciusában az Opten céginformációs szolgáltató Kft tanulmányban tette közzé a kötelező könyvvizsgálati értékhatár várható emelésének hatását, amelyet fontosnak tartok bemutatni az állami érdekek szempontjából. Az elkészült elemzésben külön vizsgálják a 80 és 100 millió forint közötti árbevételű cégeket, akik a 2008-as értékhatár emelés következtében mentesültek a könyvvizsgálati kötelezettség alól és a 100 és 200 millió forint közötti árbevételű vállalkozásokat, akik a 2012-es emelés előtt könyvvizsgálatra kötelezettek voltak. A következőkre hívják fel a figyelmet: A 80 és 100 millió forint közötti árbevételű cégek sokkal kevesebb alkalmazottat foglalkoztatnak lényegesen kisebb bérért, és jelentősen kevesebb a nyereségük is, mint a 100-120 millió közöttieké (3. táblázat). A különbséget nem indokolja az átlagban 20 százalékkal magasabb árbevétel, így az nehezen magyarázható mással, mint a folyamatos ellenőrzéssel, amelyet a könyvvizsgálat nyújt.

3. táblázat A 80-100 millió forintos és a 100-200 millió forintos árbevételű vállalkozások jellemzőinek összehasonlítása

	80-100 millió Ft-os árbevételű vállalkozások	100-200 millió Ft- os árbevételű vállalkozások	Különbség a 80-100 millió Ft-os vállalkozásokhoz képest (%)
Átlagos alkalmazotti létszám (fő)	7	11	57
Egy főre jutó átlagos személyi jellegű ráfordítások (forint)	2 445 000	3 148 000	29
Átlagos nyereség (forint)	5 622 000	19 291 000	243

Forrás: Az Opten Kft. (2011) tanulmánya alapján saját szerkesztés

A nettó 80-100 millió forint közötti árbevételű vállalkozásoknál az átlagos alkalmazotti létszám 7 fő, amíg a nettó 100-120 millió forint közötti cégek esetében 11 fő, azaz több mint 50 százalékkal magasabb. Feltételezhető, hogy éppen a folyamatos kontroll az, amely miatt ezeknél a cégeknél több a bejelentett alkalmazott. A különbség szembetűnő az egy főre jutó átlagos személyi jellegű ráfordításoknál is. Amíg a könyvvizsgálat nélkül működő cégek egy főre jutó átlagos éves személyi jellegű ráfordítása 2 445 000 forint, addig a könyvvizsgálati kötelezettség alá eső társas vállalkozásoknál ez 3 148 000 forint. A közel 29 százalékos különbség szintén meghaladja az árbevételek közötti 20 százalékos eltérést, így feltehetően ebben is szerepet játszik az állandó ellenőrzés. Az átlagos nyereségnél tapasztalható a legnagyobb különbség. Az alacsonyabb árbevételű cégek esetében ez 5 622 000 forint, amíg a magasabb árbevételű társaságoknál 19 291 000 forint. A majdnem három és félszeres különbséget szintén nem indokolja a 20 százalékkal magasabb árbevétel (Opten Kft. 2011).

A kutatásból – amely némiképp ellentétben áll az állam által kommunikált értékeléssel – az látszik, hogy a könyvvizsgálók jelenléte önkéntes jogkövetésre ösztönzi a gazdálkodó szervezeteket és megakadályozza a nyereség eltüntetését, amellyel növeli az állami adóbevételeket. Ezen kívül nagyban hozzájárul a *szürkegazdaság visszaszorításához*, ezért elévülhetetlen érdemei vannak a társadalom számára is. Eddig megvizsgáltam két szereplő a vállalkozások és az állam érdekeit, a következő fejezetben pedig sorra veszem az utolsó vizsgált szereplőket, a könyvvizsgálókat.

3.3 Elemzés a könyvvizsgálók szemszögéből

A könyvvizsgálói szakmának nem csak a válság által elmélyült bizalom csökkenéssel kell szembenéznie, hanem olyan globális problémával, mint a könyvvizsgálói piac túlzott koncentrációja. A brit versenyhivatal elemzéséből levont következtetések több országra nézve, köztük Magyarországra is helytállóak. A nagyobb társaságok jellemzően nagyobb könyvvizsgáló társaságokat bíznak meg könyvvizsgálatukkal, a kisebb cégek komoly korlátokba ütköznek, ha be akarnak lépni erre a piacra. A változtatás nem csak a kisebb könyvvizsgáló társaságok érdeke, hiszen a pénzügyi válságot követően többször érte az a vád a Big Four cégeket, hogy túlságosan közeli kapcsolata van az ügyfelekkel, amely veszélyezteti a kiadott jelentések megbízhatóságát. Ennek fényében a Magyarországon végrehajtott változás a könyvvizsgálatra kötelezettek körében tovább rontja a könyvvizsgáló kis és középvállalkozások helyzetét, mivel a módosítással éppen az ő ügyfélkörük esik a kötelező könyvvizsgálat hatályán kívül, amely tovább erősíti a versenyt (Sipos 2012).

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a hazai kis és középvállalkozó könyvvizsgálói piacra jellemző a *nagy létszámú kínálati oldal* (Stöllinger 2008). A túlkínálat negatív árversenybe kényszeríti a könyvvizsgálókat, amely rontja a könyvvizsgálati munka minőségét és hírnevét. Ennek ellenére az okleveles könyvvizsgálói képzés bemeneti feltételei enyhülnek. A Könyvvizsgálói Kamara 2012-es őszi képzési kínálatán fel van tüntetve, hogy ezen képzés megkezdéséhez már nem szükséges szakirányú oklevéllel rendelkezni. Véleményem szerint ez nem szolgálja a könyvvizsgálói szakma érdekeit, egyrészt a piacon már jelenlévő nagyszámú könyvvizsgálók miatt, másrészt a szakmai képzettség növelése hozzátartozik a piaci szereplők bizalmának erősítéséhez a könyvvizsgálat iránt.

Dolgozatom zárásaként bemutatom saját kutatásomat, amelyet lehetőségem volt folytatni a szakmai gyakorlatomat biztosító szervezetnél. Vizsgálatom célja egy adott könyvvizsgáló társaság esetében megvizsgálni a kötelező *könyvvizsgálati értékhatár emelésének következményeit*. Amint az a későbbi táblázatokból kiderül, a vállalkozások adatait négy csoportra osztom a nettó árbevétel alapján. Figyelembe veszem a múltban bekövetkezett és a jövőben várható értékhatár emeléseket és így nézem meg, hogy milyen arányban érintik a könyvvizsgáló társaság ügyfélkörét az egyes változások. A 2011-es évben összesen ötvenöt céget könyvvizsgáltak, melyeknek fel van tüntetve a nettó árbevétele, a könyvvizsgálatra fordított munkaórák száma és a könyvvizsgálói díja a 2010-es és 2011-es évek átlagában. Három cég esetében csak egy év adatait tudtam felhasználni, mivel új ügyfelekről van szó, akiket 2010-ben még nem könyvvizsgáltak. Szerepel még az adatok között egy átalakulás is, két korlátolt felelősségű társaság egyesült és 2011-ben zártkörű részvénytársaságként folytatta tovább a tevékenységét, ebben az esetben a két korlátolt felelősségű társaság adatait 2010-ben összeadtam. A könyvvizsgált vállalatok terület szerinti eloszlása nagy mértékben koncentrálódik, a vizsgált vállalatok több mint 72%-a Csongrád megyében található (4. táblázat). A vállalatok közel 27%-a másik hat megyében helyezkedik el. Ezek közül négy megyében 5-7%-ot, másik két megyében 2%-ot sem éri el a vállalatok aránya.

4. táblázat A könyvvizsgált vállalatok terület szerinti eloszlása

Megyék	Vállalatok száma (db)	Vállalatok megoszlása (%)
Baranya	3	5,45
Csongrád	40	72,73
Pest	3	5,45
Jász-Nagykun-Szolnok	4	7,27
Bács-Kiskun	3	5,45
Heves	1	1,82
Bordos-Abaúj-Zemplén	1	1,82
Összesen	55	100,00

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés

Az első csoport, amelyet vizsgálók a 100 millió forint alatti nettó árbevételű gazdálkodó szervezetek, amelyek a 2012-es értékhatár emelés előtt sem voltak könyvvizsgálatra kötelezettek (5. táblázat). Az ötvenöt könyvvizsgált cégből tizenhárom tartozik ide, mely 24%-os arányt jelent. Az összes árbevétel arányában azonban csak 15%-ot képvisel ez a csoport, azaz 4 533 000 Ft-tal járul hozzá a könyvvizsgáló cég 29 366 000 forintos éves árbevételéhez. Ha megnézzük a csoport átlagát, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy átlagosan 350 231 forintos díjért végezték a könyvvizsgálati munkát a legkisebb árbevételű szervezeteknél.

5. táblázat 100 millió forint nettó árbevétel alatti cégek

Sorszám	Vállalatok nettó árbevétele (ezer Ft)	Könyvvizsgálói díj (Ft)
1.	4 873	144 000
2.	14 443	200 000
3.	21 301	192 000
4.	22 901	270 000
5.	25 581	360 000
6.	59 883	150 000
7.	76 720	192 000
8.	80 360	480 000
9.	84 701	160 000
10.	87 763	1 500 000
11.	90 465	280 000
12.	91 338	300 000
13.	94 447	325 000
	Összesen:	4 553 000

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés

A második csoport a 100 és 200 millió forint közötti nettó árbevételű gazdálkodó szervezetek, melyek *a jelenleg hatályos számviteli törvény szerint nem kötelesek könyvvizsgálóval hitelesíteni a beszámolóikat* (6. táblázat).

6. táblázat 100 és 200 millió forint közötti nettó árbevételű cégek

Sorszám	Vállalatok nettó árbevétele (ezer Ft)	Könyvvizsgálói díj (Ft)
14.	112 150	200 000
15.	117 479	180 000
16.	123 746	440 000
17.	129 982	400 000
18.	146 389	300 000
19.	157 366	300 000
20.	157 705	200 000
21.	168 587	200 000
22.	188 018	792 000
23.	189 973	250 000
	Összesen:	3 262 000

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés.

Ez a csoport teszi ki az ügyfélkör 18 %-át, amely összesen tíz vállalatból áll. A 100 és 200 millió forint közötti nettó árbevételű ügyfelek 3 262 000 forinttal, azaz 11%-kal járulnak hozzá a könyvvizsgáló cég éves árbevételéhez. Ezen ügyfélkörre jellemző, hogy átlagosan 326 200 forintos könyvvizsgálati díjat igényel könyvvizsgálatuk.

A harmadik vizsgált csoportba kerültek a 200 és 300 millió forint közötti árbevételű ügyfelek, akiknél *a törvény szerint 2014-től szintén nem lesz kötelező a könyvvizsgálat* (7. táblázat).

7. táblázat 200 és 300 millió forint közötti árbevételű cégek

Sorszám	Vállalatok nettó árbevétele (ezer Ft)	Könyvvizsgálói díj (Ft)
24.	200 251	250 000
25.	204 116	780 000
26.	223 203	200 000
27.	236 712	924 000
28.	245 050	300 000
29.	254 401	200 000
30.	258 142	340 000
31.	298 269	1 152 000
	Összesen:	4 146 000

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés.

Ebbe a kategóriába összesen nyolc vállalkozás került, amellyel 15%-ot tesznek ki az ügyfélkörből, viszont az összes árbevételből valamivel kevesebbet, 14%-ot jelentenek, amely 3 846 000 forintnak felel meg. Az átlagos könyvvizsgálói díj 518 250 forint.

A negyedik és egyben utolsó osztályban találhatóak a *várhatóan továbbra is könyvvizsgálatra kötelezett vállalkozások*, akiknek éves nettó árbevétele meghaladja a 300 millió forintot (8. táblázat). Részarányuk az összes vállalt intézményen belül 44%, vagyis 24 gazdálkodó szervezet. Az összes árbevételhez 60%-ban járulnak hozzá, számszerűleg 17 705 000 forinttal. Ezzel megállapítható, hogy részarányuknál jelentősen nagyobb százalékkal veszik ki a részüket az árbevételből. Ha megnézzük a csoport átlagait, láthatjuk, hogy átlagosan 737 708 forintos könyvvizsgálói díjjal érik el a csoportok közötti legnagyobb árbevételi arányt.

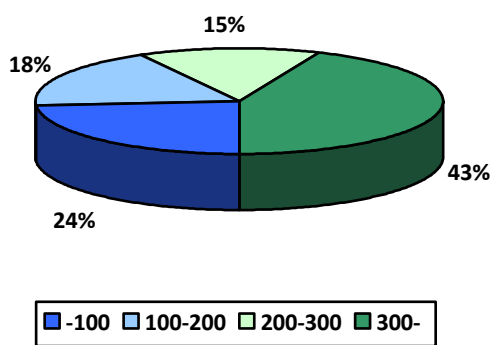
8. táblázat 300 millió forint feletti nettó árbevételű cégek

Sorszám	Vállalatok nettó árbevétele (ezer Ft)	Könyvvizsgálói díj (Ft)
32.	305 018	540 000
33.	309 207	400 000
34.	385 792	180 000
35.	397 382	300 000
36.	507 947	250 000
37.	511 603	720 000
38.	512 687	480 000
39.	559 921	840 000
40.	610 103	480 000
41.	631 793	250 000
42.	698 421	200 000
43.	726 020	660 000
44.	730 656	720 000
45.	841 482	540 000
46.	856 217	600 000
47.	877 577	900 000
48.	963 541	1 818 000
49.	1 214 319	900 000
50.	1 493 959	380 000
51.	1 798 250	3 267 000
52.	1 858 331	400 000
53.	4 149 660	1 200 000
54.	5 275 222	960 000
55.	9 670 500	720 000
	Összesen:	17 705 000

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés.

A következőkben megvizsgálom a társaságok számszerű megoszlását a jelenlegi és várható könyvvizsgálati kötelezettség szerint. 2012-ben az első két csoportot alkotó vállalkozások, vagyis a megbízó gazdálkodó szervezetek 42%-a nem köteles könyvvizsgálóval szerződést kötni a beszámoló ellenőrzésére (2. ábra). 2014-re az első három kategóriát fogja érinteni a mentesülés, azaz arányuk 57%-ra emelkedik. Ez azt jelenti, hogy az ügyfélkör több mint felének lehetősége lesz rá, hogy ne vegye igénybe a könyvvizsgáló szolgálatait.

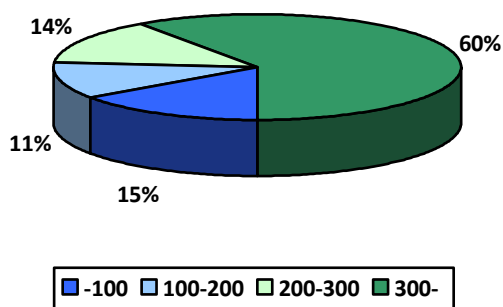
2. ábra Az ügyfélkör számszerű megoszlása a nettó árbevétel alapján

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés.

Mindez a *könyvvizsgálók árbevételére is komoly hatással van.* Az összesen 29 666 000 forintos árbevételből a jelenlegi 7 815 000 forint helyett 11 961 000 forint kerül „veszélybe” a további értékhatár emeléssel, amely az összes árbevétel 40%-át teszi ki (3. ábra). Ez nem egyezik meg a kieső cégek számának 57%-os arányával így az is megállapítható, hogy a nagyobb cégek könyvvizsgálata nem csak a munkaórák számának növekedésével jár, hanem az árbevétel magasabb arányában is megmutatkozik.

3. ábra A könyvvizsgáló cég árbevételének megoszlása a könyvvizsgált cégek nettó árbevétele alapján

Forrás: Belső anyagok alapján saját szerkesztés

Az első két csoport adatait összehasonlítva megállapítható, hogy az első csoport vállalatának alacsonyabb árbevétele ellenére, ezen csoportok magasabb átlagos könyvvizsgálói díjat érnek el, mint a második csoport magasabb nettó árbevételű ügyfelei. Látható, hogy ennek oka az első csoport 10. sorszámú egyedének a kiugró adata. Nélküle az első csoport átlaga 254 417 forint lenne, s így egységesen emelkedő tendenciát mutatnának a csoportátlagok. A kiugró adatnak több oka is lehet. Egyrészt az árbevétel mellett a tevékenység jellege is meghatározza a könyvvizsgálói díjat. Egy kereskedő tevékenységet folytató cég könyvvizsgálata lényegesen egyszerűbb, mint az ugyanolyan árbevételű termelő tevékenységet folytató gazdálkodó szervezeté. Másrészt a magasabb könyvvizsgálói díj oka lehet a magasabb utazási költség is, egy nem helybéli vállalat esetében. Ebben a konkrét esetben ez utóbbiról van szó, s emellett arról, hogy a gazdálkodó szervezet tevékenységének kiszervezése miatt ugyan csökkent az árbevétele, ám korábbi árbevételéből adódóan vannak még kötelezettségei. Ezek könyvvizsgálatához továbbra is szükség van a könyvvizsgáló magasabb szintű szakértelmére, ezért maradhatott meg a korábbi magasabb díj.

Az első kategóriában bemutatott kiugró adatot leszámítva a könyvvizsgálati díjak növekvő tendenciát mutatnak a magasabb éves nettó árbevételű cégek kategóriáiban. Ez azt jelenti, hogy ha minden gazdálkodó – akinek lehetősége van rá – lemond a könyvvizsgálatról, az árbevétel arányában nem következik be akkora csökkenés. Másrészt ezáltal a *könyvvizsgáló társaság kiszolgáltatottabbá válik* egyes ügyfelek irányában, mivel elvesztésük jelentős mértékben érintené a megbízott társaság anyagi helyzetét. A standardok is

megkövetelik, hogy a könyvvizsgáló vagy a könyvvizsgáló társaság kialakítsa függetlenségét a megbízó partnerektől, egészen pontosan egy ügyféltől kapott könyvvizsgálói díj sem haladhatja meg az összes árbevételének az ötven százalékát, ahogy ezt az első fejezetben már korábban bemutattam. Az értékhatár emelés következményeként ez az alapelv is sérülhet. A vizsgált példában nem éri el azt az arányt az egy cégtől kapott ellenszolgáltatás összege, ám a tendencia abba az irányba halad, amely ellenkezik a könyvvizsgálati standardokban foglaltakkal.

A gyakorlati helyemül szolgáló könyvvizsgáló társaságnál folytatott egyeztetések alapján a következő információkra tettem szert. A jogszabályi változás ellenére a 2012-es évben mindössze két vállalat döntött úgy, hogy nem bízza meg könyvvizsgáló társaságot a beszámoló hitelesítésével. Ebből az egyik ügyfél könyvvizsgáló váltás miatt, a másik pedig a lejáró szerződést várhatóan nem hosszabbítja meg, most hogy kikerült a kötelező könyvvizsgálati kötelezettség alól. *Nagyobb részük azonban továbbra is igényt tart a könyvvizsgálatra*, amelynek okait érdemes megvizsgálni. Sok esetben a könyvelő „győzi meg” a vállalkozást a könyvvizsgálat szükségességéről. A folyamatos kapcsolattartás során a könyvvizsgáló tudása a nem szokványos gazdasági események könyvelésével és adót érintő kérdésekkel kapcsolatban fontos szerepet képvisel. Ez hozzájárul a lényeges hibáktól mentes bevallások és beszámolók összeállításához. Máskor a partnerek kérhetik a vállalkozástól az ellenőrzés meglétét, mert ez számukra is biztosítékot jelent, amikor utánanéznek a leendő ügyfelek pénzügyi, gazdasági és jövedelmi helyzetének és a későbbi kapcsolat idején is megnyugtatót jelent. A könyvvizsgálói záradék megléte egy banki hitelkérelem elbírálása során is előnyt jelenthet, amelyet sok esetben maguk a vállalkozások is felismernek, ezért kérik a könyvvizsgálatot. Továbbá a vállalkozások azért is döntenek a könyvvizsgáló alkalmazása mellett, mert a könyvvizsgáló felhalmozott tudása az adózás terén nagy értékkel bír számára. Főleg a kis és középvállalkozások esetén, ahol nem feltétlenül foglalkoztatnak külön adószakértőt, hagyatkoznak a könyvvizsgáló tanácsára az adókedvezményekkel, adójogszabályokat érintő változások következményeivel és a gazdasági számításokkal kapcsolatban. Az ügyfélkörben található olyan gazdasági szervezet, amelynek tulajdonosa száz százalékban költségvetési szerv és szintén kéri a könyvvizsgálatot, amely számára egyben presztízkérdés is, növeli a hitelességet és a megbízhatóságot.

Ha a legrosszabb lehetőséget vizsgáljuk és feltételezzük, hogy csak azok kérik a könyvvizsgálatot, akiknél ez törvényi előírás, akkor a könyvvizsgáló társaság rákényszerül *más bevételi források keresésére*, hogy ne kerüljön függésbe a megmaradt ügyfelektől. A nagyobb árbevételű cégeknek magasabb könyvvizsgálói díjat kell fizetniük nem csak a

munkaórák száma miatt, hanem a magasabb kockázatért, amely a könyvvizsgálót terheli, ha egy esetleges hiba okán felelősségre vonják. A magasabb díj elvesztése ilyen szűk ügyfélkör esetén jobban megviseli a társaságot. Új ügyfelek keresése nehézségekbe ütközik, mert minden könyvvizsgáló társaság – akit érint az értékhatár emelés – várhatóan keresni fogja az új ügyfeleket, amely jelentősen csökkenti a könyvvizsgálói díjazás *árszínvonalát*. Mindez érintheti a már meglévő ügyfelekkel kötött szerződéseket is, hiszen a vállalkozások a megnövekedett kínálat miatt ragaszkodhatnak az alacsonyabb árhoz, ezzel tovább csökkentve a könyvvizsgálók nettó árbevételét. Az előbb említettek alapján a könyvvizsgálónak szüksége van rá, hogy megerősítse pozícióját más területek felé nyitva. Ennek egyik lehetősége, ha más gazdálkodó szervezeteknél vállal könyvelést, vagy igyekszik megszerezni az átalakulások könyvvizsgálatát, amely árbevételtől függetlenül könyvvizsgálatra kötelezett. Ezt nem végezheti el a szervezet rendes könyvvizsgálója, ám itt is számítani lehet a verseny növekedésére.

Összefoglalva az értékhatár emelés hatását a bemutatott könyvvizsgáló társasággal kapcsolatban a következő tanulságot vonom le. Ahogy a legtöbb könyvvizsgálót, úgy a korábbi példában bemutatott céget is jelentős mértékben érinti a könyvvizsgálati kötelezettség változása, mégis jelen kilátások szerint a könyvvizsgálati kötelezettség megszűnése nem jelenti egy az egyben a könyvvizsgálat megszűnését az érintett társaságoknál. Úgy tűnik a könyvvizsgált társaságok eddigi működésük során olyan előnyöket kaptak a könyvvizsgálatról, amelyet a jövőben is meg kívánnak tartani. Ebből azt a következtetést tudom levonni, hogy a könyvvizsgáló közösségnek nem azt kell hangsúlyoznia, hogy az államnak és a társadalomnak milyen értéket ad munkájuk, hanem a vállalatokat kell meggyőzni, mert ők a megbízók, és az értékhatár emeléstől függetlenül is kérhetik, és egy részük kéri is a könyvvizsgálatot. Azoknál a társaságoknál, ahol nem cél a törvényes feltételek betartása, az állam érdeke a könyvvizsgálat és vele a gazdaság fehéritése, ahol viszont nincsenek ilyen célok, ott a gazdálkodó szervezetek maguk ismerik fel a könyvvizsgálat érdemeit.

4. Összegzés

Dolgozatom elején igyekeztem átfogó képet alkotni a könyvvizsgálat szerepéről a társadalomban, érintve annak célját, funkcióját. Kitértem a nemzetközi igény válaszaként létrejött standardokra, melyek azon túl, hogy valamennyire egységesítették a könyvvizsgálatot és ezzel megteremtették az összehasonlíthatóságot, úgy tűnt világszerte biztosítják a megfelelő alapossággal végzett könyvvizsgálatot. Emellett vizsgáltam milyen korlátokba ütközhetnek a könyvvizsgálók munkájuk során és megállapítottam, hogy a pénzügyi válság hatásaként megrendült a bizalom a piaci szereplőkben és megkérdőjelezi, hogy a könyvvizsgálat valóban képes-e ellátni azt a funkciót, amely létjogosultságát adja a gazdasági életben. Ennek következménye azok a javaslatok, amelyek célul tűzik ki a könyvvizsgálat jelenleg fennálló szabályozottságának megváltoztatását.

A második fejezetben bemutatam a kis és középvállalkozások sajátos jellemzőit a könyvvizsgálat szempontjából. Megállapítható, hogy ellenőrzésükre szükség van törvényes működésük fenntartása érdekében.

Az utolsó fejezetben részletesen tárgyaltam dolgozatom fő témáját, az értékhatár emelés hatásait. Körüljártam a három szereplő megközelítését a témával kapcsolatban, amelyből a következőket állapítottam meg. Az értékhatár emeléssel a kis és középvállalkozásoknak lehetőségük van csökkenteni az adminisztrációs költségeiket, amire a gazdasági recesszió miatt nagy részüknek szüksége van. Mégis azon vállalkozások esetében, ahol a szabályos működés követendő célként jelenik meg, a vállalkozók érdeke a könyvvizsgálat. Ahhoz azonban, hogy továbbra is kérje a könyvvizsgálati hitelesítést, nem elég a bonyolult szabályozási környezet enyhülése, szükség van a könyvvizsgálók munkájának minőségi emelésére is. A könyvvizsgálat törvényes működésre ösztönzi a vállalkozásokat, ezért a külső ellenőrzés megszűnésével, az állami adóbevételek csökkenésére lehet számítani. A vállalatok több mint fele mentesül a kötelező könyvvizsgálat alól, így a könyvvizsgálói piacot tekintve az árbevétel jelentős visszaesésére lehet számítani. A tényleges könyvvizsgálati kötelezettség csökkenéséről nem lehet teljes képet adni jelenleg, hiszen vannak olyan vállalatok, ahol önkéntesen továbbra is alkalmazzák a könyvvizsgálói hitelesítést.

Saját elemzésem eredménye, amelyet egy konkrét könyvvizsgáló vállalatnál folytattam, megdöbbenést okozott számomra, arra számítottam több vállalkozás fog élni a mentesülés adta lehetőséggel, és nem bíznak meg tovább könyvvizsgálót az ellenőrzéssel. Ehhez képest pár szervezet volt, aki így tett, habár az ügyfélkör jelentős hányada megtehetette volna. Ennek okairól célszerű további vizsgálatokat folytatni.

Amikor elkezdtem a dolgozat írását, még úgy gondoltam a könyvvizsgálati értékhatár módosítása és az erre érkezett javaslatok ugyanúgy a pénzügyi válság következményei, mint az adminisztrációcsökkentő programé. Emiatt hasznos volt számomra megismerni a különböző forrásokat, így munkám végére szét tudtam választani a válság miatt bekövetkezett bizalomvesztés okaira érkezett ajánlásokat (Zöld könyv) a vállalkozások terheinek csökkentését célzó intézkedésektől. Habár a két hatást nem lehet együtt kezelni, azt el kell ismerni, hogy a könyvvizsgálói munka megbízhatóságának megkérdőjelezése könnyen elvezethet ahhoz, hogy feleslegesnek ítéljék meg jelenlétét a kisebb gazdálkodó szervezeteknél. Ezek a körülmények nagy kihívás elé állítják a könyvvizsgálói szakmát a jövőben.

A források áttanulmányozása során hiányoltam a vállalatok oldaláról a véleménynyilvánítást, főleg azon szervezetek részéről, akik a mentesülés ellenére is kérik a könyvvizsgálatot. Érdemes további kutatásokat folytatni a korábban leírt vállalatok motivációiról, döntésüket befolyásoló tényezőikről, amelyek úgy gondolom, nagy segítséget nyújthatnak a könyvvizsgálóknak jövőbeli fejlődésükben. Ezen kívül tovább lehetne még vizsgálni a hazai könyvvizsgálók piacát – köztük számarányuk vizsgálatát a könyvvizsgált vállalatokhoz képest – nemzetközi összehasonlításban. Úgy gondolom, ezek hozzájárulnak a hazai könyvvizsgálati piac reális megítéléséhez. A megfelelő intézkedések meghozatalával megindulhatnak azok a változások, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a könyvvizsgálók meg tudjanak felelni az új piaci elvárásoknak.

Irodalomjegyzék

2000. évi C. tv. a számvitelről.

2004. évi XXXIV. tv. a kis és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról.

2007. évi LXXV. tv. a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről

Ámon G. (2012): A csalási kockázatok kezelése a leltározások során. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 1, 34-36. o.

Bíró T. – Fridrich P. – Guzmics Zs. – Horányi M. – Kresalek P. – Matukovics G. – Mitró M. – Serényi I. (2003): *A vállalkozások és a könyvvizsgálat*. KJK- KERSZÖV, Budapest

Bíró T. – Fridrich P. – Kresalek P. (2006): *A könyvvizsgálat alapjai*. Perfekt, Budapest

Borbás M. (2008): *A könyvvizsgálat története Magyarországon*, TMART-PRESS, Budapest

Csernenszky L. – Szepesi B. (2011): A könyvvizsgálati értékhatár újabb emelésének várható hatásai. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 5, 217-221. o.

Európai Bizottság (2010): *Könyvvizsgálati politika: a válság tanulsága*. http://www.mkvk.hu/szervezet/bizottsagok/szakertoi/kozlemenyek/ZK_valaszok. Letöltve: 2012. szeptember 5.

Fekete I. (2011): Jelentős változások előtt a könyvvizsgálat európai szabályozása. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 10, 423-424. o.

Hegedűs M. (2012): A kisvállalkozói attitűd sajátos vonásai. *Könyvvizsgálók Lapja*, 7-8, 10-12. o., <http://www.mkvk.hu/szolgaltatasok/konyvvizsgaloklapja>. Letöltve: 2012. szeptember 20.

HÉTFA Kutatóintézet (2010a): *Az adminisztratív terhek Magyarországon*, <http://hetfa.hu/hszh04/>. Letöltve: 2012. szeptember 23.

HÉTFA Kutatóintézet (2010b): *Adminisztratív terhek meghatározása és a mérés módszerei*, <http://hetfa.hu/hszh02/>. Letöltve: 2012. szeptember 25.

Jéki L. (2008): A négy nagy brit cég eredményei. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 10, 438. o.

Kiss Á. (2012): Mi kell ahhoz, hogy jövője legyen a magyarországi könyvvizsgálói szakmának? *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 2, 81-83. o.

Lukács J. (2011-2012): A könyvvizsgálói szakma felelőssége és feladatai a pénz- és tőkepiaci szereplőkkel szemben megrendült bizalom helyreállításában. *Pénzügyi Almanach*, TAS, Budapest, 129-134. o., <http://www.tas.hu/cd/anyag/magyar/129.pdf>. Letöltve: 2012. szeptember 29.

Magyar Könyvvizsgálói Kamara (2010): *Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard (MNKS) A Nemzetközi Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardok alkalmazásáról*.

Miklós L. (2012): A könyvvizsgálói közfelügyelet továbbfejlesztése. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 6, 266-267.o.

MKVK (2011a): *Értékhatar emelés – a Széll Kálmán terv bürokrácia csökkentő programjából*, Magyar Könyvvizsgálói Kamara, <http://www.mkvk.hu/kamarai/kozle-menyek/ertekhataremeles>. Letöltve: 2012. szeptember 4.

MKVK (2011b): *Könyvvizsgálat jövője – javaslat az érdekegyeztető tárgyalásokhoz*, Magyar Könyvvizsgálói Kamara, http://www.mkvk.hu/kamarai/kozlemenyek/ertekhatar_javaslatok. Letöltve: 2012. szeptember 4.

Opten Kft. (2011): *Nagyot bukhat az állam a kötelező könyvvizsgálat határának emelésén*, http://www.opten.hu/ismerteto/cikkek.html#cikk00328_nagyot_bukhat_az_allam. Letöltés: 2012. október 26.

Siklós M. (2012): Adótételek könyvvizsgálata. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 2, 79-80. o.

Sipos P. (2012): Szakítás a múlttal. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 3, 129. o.

Stöllinger, R. (2008): A könyvvizsgálat Magyarországon nemzetközi szemszögből. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, Jubileumi melléklet, http://www.szak-ma.hu/lapszam.php?cikk_ev=2008&cikk_lapszam=128&rovat. Letöltve: 2012. október 4.